

Rychnovská, Lucie

[Pleskalová, Jana; Krčmová, Marie; Večerka, Radoslav; Karlík, Petr (eds.).
Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 2008,
vol. 57, iss. A56, pp. 281-282

ISBN 978-80-210-4617-7

ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100799>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Pleskalová, Jana – Krčmová, Marie – Večerka, Radoslav – Karlík, Petr (eds.): **Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky**. Praha: Academia 2007. 688 s. ISBN 978-80-200-1523-5.

Kolektivní dílo osmnácti autorů předkládá široce koncipovaný obraz vývoje české jazykovědné bohemistiky. Navazuje tak na dílčí studie zaměřené na dějiny jednotlivých lingvistických bohemistických oborů, na informace, které bylo o této problematice možno nalézt v publikacích o dějinách a vývoji českého jazyka, a především na skriptum, jež vytvořil autorský kolektiv pod vedením Radoslava Večerky s názvem *Vývoj odborných zájmů o češtinu* (Brno 1988). Hlubší pojednání o dějinách české bohemistiky s ohledem na jednotlivé lingvistické disciplíny však v českém prostředí chybělo. Nyní se nám do rukou dostává dílo, které svou knižní podobou, záběrem i pokusem o komplexní pohled na vývoj jazykovědného myšlení o češtině představuje ojedinělý počín.

Kniha je rozdělena do dvaadvaceti kapitol, jejichž autory jsou naši přední specialisté na danou problematiku schopní poskytnout erudovaný vhled do dějin svého oboru. Zařazené studie většinou odpovídají jednotlivým lingvistickým disciplínám. Úvodní kapitola autorů Radoslava Večerky a Petra Karlíka, mající největší rozsah, je věnována vývoji mluvnictví (R. Večerka zpracovává období do konce druhé světové války, P. Karlík dobu od konce druhé světové války do prvních let 21. století). Tvoří svým způsobem páteř celého díla, neboť její pohled je nejširší – jednak uvádí více než jiné příspěvky vývoj českého jazykovědného bohemistického myšlení do souvislosti s proměnami lingvistických přístupů ve světě, jednak se mnohdy dotýká vývoje dalších specializovanějších jazykovědných disciplín.

Po pojednání o mluvnictví následují kapitoly z dějin historické gramatiky (Jana Pleskalová), lexikografie (Zdeňka Hladká), historické lexikografie (Milada Homolková), slovtvorby (Zdenka Rusínová – od počátků do současnosti; Markéta Ziková – počátek 21. století), fonetiky a fonologie (Ondřej Šefčík), stylistiky (Marie Krčmová), dialektologie (Stanislava Kloferová), onomastiky (Rudolf Šrámek), etymologie (Radoslav Večerka s Helenou Karlíkovou). Pozornost je věnována rovněž relativně mladým oborům, které se zformovaly až ve druhé polovině 20. století. Jde o příspěvek Františka Čermáka o frazeologii a idiomatice, jež byla dlouho pojímána jako součást lexikologie/lexikografie a samostatně se vyvíjí až od posledních desetiletí 20. století, studii Kláry Osolobě o matematické lingvistice konstituující se od druhé poloviny 20. století a text Františka Čermáka zaměřený na korpusovou lingvistiku, jejíž počátky spadají do 90. let 20. století a souvisí s tvorbou počítačově zpracovávaných jazykových korpusů.

Ostatní kapitoly se věnují tématům příznačným pro české jazykovědné prostředí a okruhům podstatným pro celkové poznání vývoje českého bohemistického myšlení. Do tohoto rámce se řadí pojednání Bohumila Vykypěla o tzv. pražské škole, kterou jazykověda v našich zemích výrazně přispěla k vývoji lingvistického myšlení světového, a dále studie téhož autora zaměřená na jedno z dílčích témat, jemuž se pražská škola věnovala, totiž na jazykovou typologii, resp. typologii češtiny, jak ji rozpracoval Vladimír Skalička. Jana Pleskalová přispívá textem o pracích reflektujících vývoj spisovné češtiny, spolu s Ondřejem Šefčíkem zpracovává pasáž o proměnách českého pravopisu (J. Pleskalová – od počátků do začátku národního obrození; O. Šefčík – od národního obrození do současnosti). Milan Jelínek rozšiřuje pohled na dějiny uvažování o spisovné češtině studií věnovanou českému jazykovému purismu, čímž navazuje na své dřívější stati o tomto fenoménu.

Celkový obraz sledovaného vědního oboru dotváří příspěvky týkající se institucionálního a materiálového zakotvení české bohemistiky – Jarmila Bachmannová informuje o historii, organizační struktuře a vědecké činnosti Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR, Radoslav Večerka podává přehled filologických i bohemistických periodik a časopisů vycházejících jak v minulosti, tak v současnosti.

Závěrečná studie Radoslava Večerky s názvem *Slovanská jazykověda a paleoslovenistika* překračuje pole české jazykovědné bohemistiky, a zasazuje ji tak do širšího rámce filologie slovanské.

Původním záměrem editorů bylo představit vedle bohemistiky české také bohemistiku zahraniční, tento úkol však nakonec svou náročností přesáhl možnosti jejich tříletého projektu. Přes-

to se z něj podařilo alespoň určitou část realizovat, a to prostřednictvím studie Stefana Michaela Newerky o dějinách výuky češtiny v Rakousku. Jeho zevrubné pojednání o jednotlivých stupních a typech rakouských škol zaměřených na výuku češtiny v sobě zahrnuje rovněž informaci o rakouské bohemistice. S ohledem na historické sepětí českých a rakouských zemí není třeba nějak zvláště zdůrazňovat, že právě rakouská bohemistika má k české velmi blízko a že poznání jejího vývoje zapadá do kontextu dějin jazykovědné bohemistiky v našich zemích. Ostatně byla to univerzita ve Vídni, na níž byla vůbec poprvé v historii založena roku 1775 katedra českého jazyka a literatury, a kde tudíž působil i první profesor české řeči a literatury Josef Valentin Zlobický (pro úplnost dodejme, že na pražské univerzitě bylo vyučování češtiny zavedeno až v roce 1791).

Jednotlivé studie se od sebe liší rozsahem i způsobem výkladu, což je dáno konkrétním tématem, charakterem příslušného oboru a jeho stářím a v neposlední řadě také osobností autorů příspěvků. Jejich individuální přístup byl při tvorbě recenzovaného díla plně respektován.

Všechny texty však mají společné to, že podávají podrobný přehled vývoje příslušné disciplíny či problematiky, dějiny oboru jsou přibližovány skrze osobnosti jednotlivých jazykovědců a jejich díla. Autoři studií se přitom soustředí na jejich přínos pro rozvoj daného okruhu bádání, ukazují jejich prostřednictvím proměnu pohledů na jazykový materiál, změnu přístupů k jeho chápání a metod jeho zpracování. Důkladná analýza tak odhaluje vztahy, popř. napětí uvnitř dané disciplíny, mnohdy poukazuje na její souvislost s lingvistikou zahraniční, ukazuje její sepětí s dalšími jazykovědnými obory, někdy vede k odkrytí mylných, ale tradicí zakotvených tvrzení (jako je tomu např. v textu Jany Pleskalové o pravopisu v případě termínů *nabodeničko dlúhé* a *nabodeničko krátké* nesprávně připisovaných Janu Husovi, resp. autorovi spisu *Orthographia Bohemica*, ačkoli v něm se tyto výrazy vůbec neobjevují).

Čtenář tak má možnost konfrontovat dějiny jazykovědných bohemistických oborů a porovnat míru proměn, kterých během svého vývoje doznaly. Vzhledem k tomu, že řada bohemistů zasáhla do několika sfér bádání, nabízí se rovněž příležitost ke srovnání pohledu na tutéž osobnost a její dílo ze zorných úhlů jednotlivých disciplín (a samozřejmě též ze zorných úhlů autorů studií). Všechna pojednání přináší rozsáhlou informaci o primární literatuře oboru, navíc se díky seznamu další doplňkové a sekundární literatury, který je připojen v závěru každé kapitoly, otevírá pro zájemce příležitost pro hlubší studium vybrané jazykovědné oblasti.

Společným rysem všech příspěvků je také skutečnost, že autoři dovádí vývoj dané disciplíny až do současnosti. Tím sice, striktně vzato, *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky* přestávají být pouze kapitolami z dějin, nicméně tento krok za titulem vymezený okruh zájmu je velice přínosný. Ukazuje totiž vyústění dřívějšího jazykovědného bohemistického myšlení do dnešní doby a zároveň naznačuje, jakým směrem by se mohlo ubírat v budoucnosti. Čtenář tak získává povědomí o kontinuitě vývoje na poli české lingvisticky orientované bohemistiky.

Na druhou stranu *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky* je třeba číst právě jako kapitoly, od nichž není možno při šíři záběru očekávat jednotný způsob zpracování zvolených témat. Je otázkou, do jaké míry by byl unifikovaný pohled na obory a vybrané okruhy lišící se od sebe materiálově, metodologicky i vývojově možný nebo žádoucí. Navíc, jak sami editoři upozorňují, i přes snahu o co nejkompaktnější přístup, zůstaly některé jazykovědné disciplíny prozatím nezachyceny, neboť se ne vždy podařilo nalézt odborníka ochotného danou problematiku ve vymezeném období tří let zpracovat. Máme tak před sebou mozaiku tvořenou řadou prvků základních i speciálněji zaměřených, zbývá do ní však ještě některé stavební kameny zasadit.

V každém případě však *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky* představují dílo vysoce přínosné pro filologické odborníky i zájemce o češtinu, dílo, jež se jako první v knižní podobě zhostilo nelehkého úkolu zmapovat dějiny českého jazykovědného bohemistického myšlení a které současně představuje výzvu pro budoucnost a pobídku pro další bádání v oboru dějin bohemistiky.

Lucie Rychnovská